

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

יום שני י"ג אב תש"פ

03 אוגוסט 2020

לכבוד

מנהלי מחוזות

מפקחים כוללים

מנהלי בתיה"ס העל יסודיים

מרכזי מקצוע לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה בבתיה"ס

מורות ומורים ללימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

שלום רב,

עם פתיחת שנת הלימודים תשפ"א שלוחה ברכתנו לשנת לימודים פורייה ומהנה.

חוזר מפמ"ר בלימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה תשפ"א, מס' 1

חוזר זה עוסק בנושאים הבאים:

הקדמה

1. לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה - פדגוגיה וחינוך ערכי

א. שילוב המעורבות החברתית בהערכה החלופית

ב. דגש על פיתוח ערכים של מורשת, לקיחת אחריות ובניין הארץ

ג. פיתוח ערכי סובלנות, כבוד והכרת האחר

ד. חינוך לכבוד לארץ ולסביבה

2. בחינות הבגרות:

א. טבלת מיקוד ההוראה להיבחנות לבגרות.

ב. אתרי השטח.

3. חומרי הוראה – הצעה של מבחר חומרי הוראה המותאמים לפרטי התוכן

ומתאימים גם להוראה מרחוק

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

4. למידת שטח

א. לימוד שטח וסיורים.

ב. חפירות ארכיאולוגיות.

5. עבודות חקר: א"יטופים והצעות נוספות לעבודות חקר המותאמות לשנה זו

6. קורס אקדמי לתלמידים מצטיינים

7. ספר לימוד ירושלים

8. השתלמויות וימי עיון

9. אתר המפמ"ר

10. מערך הדרכה תשפ"א

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

מורים ומורות יקרים,

את שנת הלימודים תש"ף סיימנו לא מזמן מתוך התגייסות ומאמץ לבנות ללא התראה מוקדמת מהלך של למידה מרחוק והתמודדות עם מציאות משתנה בצל הקורונה. רצינו שוב להביע את הוקרתנו לכולכם על העבודה המאומצת, ההתגייסות, היצירתיות והנכונות הרבה שהפגנתם תוך כדי תנועה, במאמץ לייצר עבור התלמידים שגרת למידה אפשרית בנסיבות המורכבות.

כעת כשאנו בפתחה של שנת הלימודים תשפ"א, אנו מודעים לכך שמה שהיה כרוך במאמץ של סיום שנה, הופך להיות אתגר פרוס על פני השנה כולה, וכולנו מגיעים לשנת הלימודים בתחושה של אי וודאות ביחס לרצף השנה והאתגרים שילוו אותנו במהלכה.

שגרת הלמידה המסורתית שלנו תופר ללא ספק במהלך השנה ונדרש כולנו להגמיש את עבודתנו ולהמשיך להיות יצירתיים בתהליכי ההוראה והלמידה שנקיים. המאמץ גדול עוד יותר לאור העובדה כי עלינו ללמד לאורך השנה כולה ולהיערך לתהליכי היבחנות שיהיו כולם מבוססים על עבודה עם התלמידים מקרוב ומרחוק גם יחד. הלמידה וההיבחנות כרוכים שניהם בתכנון מחודש ומותאם המצב בו אנו פועלים.

על מנת לסייע לכם בהגמשת העבודה אנו מציגים במסמך זה את מיקוד הלמידה מתוך תכנית הלימודים. מיקוד הלמידה הוא גם מיקוד הבחינה והתוכן הנלמד יהיה במקביל גם התוכן עליו יבחנו התלמידים בין אם בהערכה פנימית ובין אם בהערכה חיצונית.

על מנת להיערך לעבודה היברידית של למידה פנים אל פנים ולמידה מרחוק, מופיעות במסמך זה הצעות לתכנון ההוראה הלוקחות בחשבון צמצום של היקפי הלמידה במהלך השנה ושינויים שידרשו בהתאם למציאות של מעבר מלמידה פנים אל פנים ללמידה מרחוק וחזרה.

לאורך השנה כולה נעמוד לרשותכם, עם צוות ההדרכה וכן באמצעות קורסי פיתוח מקצועי, על מנת לסייע לכם בהוראה מיטבית, בביסוס למידה ובשימוש בדרכי הערכה ראויות ומהימנות.

לפניכם במסמך המצורף: טבלת **מיקוד ההוראה** להיבחנות לבגרות בחטיבה העליונה ובה פירוט של הנושאים להיבחנות והנושאים שירדו מהחומר לבחינת הבגרות. הרציונל למיקוד הנושאים הוא:

- הופחתו 24 שעות שהן 30% מ- 81 שעות ההלימה.
- **בירושלים בבחינה החיצונית** (שאלון 12281- ירושלים מאז התקופה הצלבנית ועד ימינו) - 4 מתוך השעות שהופחתו נוגעות **לאתרי שטח** של המאה ה-19; בירושלים מראשיתה ועד התקופה הצלבנית - 3 מתוך השעות שהופחתו נוגעות **לאתרי שטח**. רוב האתרים הם כאלה שבדרך כלל קשה לשאול עליהם שאלות שטח.
- **בבחינת הבגרות החיצונית** (ירושלים מאז התקופה הצלבנית ועד ימינו): שלושת **נושאי הליבה** – המאה ה-19, מלחמת העצמאות ומלחמת ששת הימים נשארו בשלמותם (למעט שעתיים בנושא שולי של מלחמת העצמאות); בירושלים מראשיתה ועד התקופה הצלבנית (חלק מנושאי ההערכה הבית ספרית) - שני נושאי הליבה – העיר הקדומה עד חורבן בית ראשון וירושלים בשלהי בית שני – נשארו כמעט בשלמותם.
- השעות שהופחתו מרוכזות בנושאים אותם מלמדים בסוף השנה – כדי לשמור על גמישות מרבית בתנאי חוסר הוודאות של הקורונה.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

- לגבי היחידות האזוריות - אנו מאפשרים למורים לבחור ולמקד 70% מתוך תוכנית הלימודים ואתרי השטח תוך התייעצות עם הפיקוח. בחיבור שאלונים בית ספריים יש לציין מהם הנושאים שהורדו ואת היקפם. תוכנית המפורטת ליחידות אלו נמצאת בקישור: [תכנית לימודים](#).

אני מאחלת לכם בריאות טובה ושנת לימודים פורייה.

ד"ר אפרת זילבר

מפמ"ר לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

1. לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה: פדגוגיה וחינוך ערכי

א. שילוב המעורבות החברתית

הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה מאפשרת כר נרחב לעסוק בשאלות ערכיות, מהותיות וקיומיות החשובות לעולמו של התלמיד והתורמות לעיצוב זהותו האישית והלאומית. אנו מבקשים לשים דגש מיוחד על חינוך ערכי ולבסס ערכים של אהבת הארץ, חינוך לסובלנות, כיבוד המורשת והזהות התרבותית והכרת תודה למייסדי המדינה ומפתחיה.

אנו מבקשים שערכים אלו יבואו לידי ביטוי בשלל הערכות הבית ספריות ובהן: עבודות החקר, החפירות הארכיאולוגיות, בחינות השטח ובבחינות בכתב.

אנו ממליצים לבקר באתרי השטח כלמידה חוץ כיתתית וכחלק מהחינוך הערכי לאהבת הארץ.

דגש מיוחד אנו מבקשים לשים על עבודות חקר במסלול **מגש הכסף** – במסגרת עבודה זו התלמיד יתבקש לכתוב סיפור חיים ע"י ראיון עם אנשים שהיו בסיס "מגש הכסף" להקמתה ובנינה של המדינה, בתחומי הביטחון, המחקר, החברה, ההתיישבות, הכלכלה, התרבות והפוליטיקה. אנו מבקשים לצלם את הראיון ולהעבירו אלינו בתקליטור בצירוף העתק של העבודה. בנוסף, אנו תעדו את המפגשים שבין התלמידים לבין המרואיינים והביעו הכרת תודה למייסדי המדינה ומקימיה. בהקשר לכך אנו ממליצים למורים המקיימים מסלול זה לאפשר לתלמידים להציג את עבודתם בפני חבריהם בבית הספר או לקיים ערב הורים בנושא. **על ההנחיות למסלול זה ראה**

הנחיות לכתבת א"טופ

בנוסף, אנו מציעים תכנית להשכלה כללית המופיעים בקישור: [תכנית להשכלה כללית](#).

ב. דגש על פיתוח ערכים של מורשת, לקיחת אחריות ובניין הארץ

במסגרת הלימודים אנו מבקשים לשים דגש מיוחד על חיזוק הקשר למדינה, למקימיה ובנייה. אנו מבקשים כי בשנה זו בתי הספר יאמצו **לפחות אחת** מבין הדרכים הבאות ולשלבם כחלק מהערכה החלופית במקצוע המופיעות להלן. יש לציין כי כל אחת מהדרכים הדורשת יציאה לשטח כפופה להנחיות משרד החינוך, משרד הבריאות וחדר מצב.

- **אימוץ אתר** - ברוח זו, אנו דאגו לאמץ אתר היסטורי הקשור לתולדותיה של המדינה. במסגרת הפעילות ילמדו התלמידים את תולדותיו, יבקרו בו ויערכו פעולות טפחו (בכפוף להנחיות משרד הבריאות, משרד החינוך וחדר מצב). ניתן לערוך פעילות זו גם במסגרת עבודת החקר.
- אנו מבקשים שכל בית ספר יאתר בסביבתו **דמויות ממקימי המדינה ובנייה**. לאחר לימוד פעילויותיהם של הדמויות, תערך פעילות חינוכית עם תלמידי המגמה שבה תבוא לידי ביטוי

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

הכרת תודתם של התלמידים. כאמור, אנא תעדו פעילויות אלו (גם פעילות כזו יכולה להשתלב עם המעורבות החברתית). ניתן לערוך פעילות זו גם במפגשים מקוונים.

- **סיורים והדרכת עמיתים** - חלק מהותי ובלתי נפרד מתוכנית הלימודים היא הלמידה בשטח- תוך כדי ביקור באתרים השונים ובמסלולי הטיולים ברחבי הארץ. הלמידה בשטח תעסוק בנושאים- ההיסטוריה, התיישבות, החי והצומח המגוון והמרקם האנושי באתרים ובמסלולים אלה- את הלמידה בשטח ישלים לימוד בכיתה. כחלק מהתרומה לקהילה אנו מבקשים לשלב את תלמידי המגמה גם בהדרכת עמיתים במסלולי הטיולים: בכיתותיהם בטיולים היומיים והשנתיים. כאמור, היציאה לשטח כפופה להנחיות משרד הבריאות, משרד החינוך וחדר מצב. במידה ולא ניתן יהיה לקיים הדרכה בשנת הקורונה מופיעות בהמשך הנחיות מתאימות.
- **הרחבת פעילות עם הקהילה** - דווקא בשנה זו, אנו מבקשים לשתף עד כמה שניתן את הקהילה בבית הספר ואת הורי תלמידי המגמה- על ידי הדרכת עמיתים בסיורים עד כמה שניתן בשטח ועל ידי ערבי לימוד משותפים סביב נושאים וסוגיות בתחום לימודי ארץ ישראל. ניתן לקיים פעילות זו גם באמצעים מקוונים.
- **שיעורים מקוונים** (וראו פדגוגיה דיגיטלית). בשנה זו אנו נקיים שיעורים מקוונים בהם נדון בסוגיות נבחרות בתולדותיה של המדינה. אנו מבקשים להרחיב את היריעה ולזמן את ההורים והקהילה כחלק מהחיבור שבין התלמיד לבין סביבתו. בנוסף לזה נערוך **שיעורים מתקשבים קהילתיים** - לתלמידים ולבני משפחותיהם העוסקים בסוגיות אקטואליות או מעניינות מיוחד. בשנת הלימודים תשפ"א נקיים מפגשים מסוג זה סביב **יום העצמאות**.

ג. פיתוח ערכי סובלנות, כבוד והכרת האחר

הנושאים השונים העולים במהלך הלימודים במקצוע בכלל ובמהלך לימוד שתי יחידות החובה בלימודי ירושלים בפרט, מזמנים לנו אפשרויות לפיתוח יחס של סובלנות כלפי בני כל הדתות. ביחידות אלו נלמדים גם עקרי האסלאם והנצרות ויחסן של דתות אלו לארץ ולירושלים. כמו כן, הן מאפשרות לעמוד על המגוון החברתי והתרבותי בין מגזרים בתוך החברה היהודית והישראלית ומתוך כך גם מעודדות אצל הלומד פיתוח סובלנות, הקשבה והכלת של ה"אחר". אנו מעודדים, כחלק מבין אתרי החובה, לסייר בשכונות ובאתרים מרכזיים וחשובים "לאחר" מתוך רצון להכיר ולהבין את חשיבותם ולפתח יחס של סובלנות כלפי הקבוצה ה"אחרת".

- **שיעורים מקוונים** - השיעור המקוון מאפשר לנו ליצור שיעור משותף ושיח בין תלמידי המגמה ממגזרים ומאזורים שונים. בשנים האחרונות קיימנו שידורים של שיעורים סינכרוניים משותפים למספר בתי ספר ממגזרים שונים. התגובות לשידורים אלו יצרו תחושת שייכות ושותפות בין המשתתפים בשיעור. לפיכך, אנו נמשיך לעודד שיעורים משותפים (בין סוגי

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

אוכלוסיות שונות: בתי ספר ממלכתיים ובתי ספר ממלכתיים דתיים; בין אזורים שונים: בתי ספר מהמרכז ביחד עם בתי ספר מהדרום ועוד).

- **פיתוח גישה דיאלוגית**, בית מדרשית בין הלומדים תוך יכולת להכיר ולהוקיר ריבוי דעות: דיון בפולמוסים העוסקים בארכיאולוגיה ובתולדותיה של ארץ ישראל לתקופותיה השונות. המחקר הארכיאולוגי מאפשר לנו לעסוק בסוגיות המציגות פתרונות שונים לבעיות ארכיאולוגיות ותקופתיות שונות. אנו מאפשרים לתלמידים להכיר את הסוגיות השונות (למשל הדעות השונות בדבר קיומו של הבית הראשון), להתמודד עם השאלות הנוצרות ולהכיר את התיאוריות השונות ולעיתים גם המנוגדות. הדיון בכיתה בטקסטים השונים מאפשר לחזק את הפתיחות מחד ואת הביקורתיות מנגד. שכן, עלי להכיר גם את הדעה המנוגדת לדעתי ולדעת להתמודד עימה ולהתייחס אליה.

ד. חינוך לכבוד לארץ ולסביבה

תשתית הידע המוקנית לתלמידים בכיתה ובלימוד בשטח מאפשרת לטפח אצל התלמידים מודעות ואכפתיות, ומתוך כך נטילת אחריות ומעורבות למתרחש במרחב היישובי, ההיסטורי והטבעי וליצירת מחויבות ומעורבות פעילה של התלמידים.

כחלק מתרומתם של התלמידים לחברה ויצירת כבוד ואחריות לסביבה ולארץ, אנו מבקשים מכלל המורים לשים לב להוראות הבאות (כפי שתאפשרנה הנחיות משרד הבריאות, חדר מצב ומשרד החינוך):

- ניקוי המסלולים והאתרים בהם אתם מבקרים עם התלמידים.
- אימוץ אתר- בסמוך לבית הספר – מומלץ לדאוג לניקיונו.
- השתתפות בחפירות ארכיאולוגיות או שימור אתרים כחלק מעבודת החקר, או כחלק מהלימוד ביחידות הנושאות. ההשתתפות בחפירות ושימור האתרים נערכת על ידי רשות העתיקות (על החפירות הארכיאולוגיות ראה להלן).

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

2. בחינות הבגרות

ההלימה לתכנית הלימודים לשנת תשפ"א פורסמה באתר והיא נמצאת כאן ([הלימה](#)).
 להלן מיקוד החומר להלימה והמלצות לחומרי למידה.

א. טבלת מיקוד ההוראה להיבחנות לבגרות

ירושלים מאז התקופה הצלבנית ועד ימינו (שאלון מספר 12281)

התקופות: הצלבנית, ממלוכית, עותמאנית מוקדמת תלמדנה כתקופות גישור – יש להקדיש שיעור אחד לכל תקופה שיעסוק בנושאים המפורטים להלן

לא נמצא במיקוד		נמצא במיקוד	
הסוגיות להוראה	נושא ההוראה	הסוגיות להוראה	נושא ההוראה בבגרות
		א. הכיבוש הצלבני את ארץ ישראל וירושלים: - מהלך כיבוש ירושלים הגורמים שהשפיעו עליו ב. אופי ירושלים הצלבנית: מעמד העיר, השלטון, האוכלוסייה ג. צביונה של ירושלים הצלבנית: תחומי העיר, רבעי העיר, מבנים בולטים	התקופה הצלבנית (מ-1099 עד 1187) והתקופה האיובית (1187-1250) (גישור)
		א. ארץ ישראל בתקופה הממלוכית: מקורם של הממלוכים והרקע לעליית כוחם במצרים, מקורות ההשפעה על מאפייני השלטון הממלוכי: האסלאם, המסגרת הצבאית ודרכי הורשת השלטון ב. ירושלים הממלוכית – מראה עיר ומעמדה: הגורמים לבנייה הממלוכית הרבה בירושלים, מאפייני האדריכלות הממלוכית ג. האוכלוסייה: חידוש הקהילה היהודית בזמנו של הרמב"ן	התקופה הממלוכית – עיר גזירה ובנייה מפוארת (מ-1260 עד 1517) (גישור)

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

		<p>1267, פנים לכאן ולכאן – סוגיה לדין לשאלת זיהוי בית כנסת הרמב"ן</p>	
		<p>א. ארץ ישראל בתקופה העות'מאנית: הגורמים לעלייתה ולנפילתה של האימפריה העות'מאנית והשפעתם על ארץ ישראל ב. ירושלים העות'מאנית: פועלו של סולימן "המפואר" בירושלים: שיקום ושיפוץ חומות העיר ג. האוכלוסייה בעיר: התהליכים שהביאו לתמורות באוכלוסייה היהודית בירושלים: הניסיון לחידושה של הקהילה האשכנזית בירושלים על ידי רבי יהודה החסיד וחסידיו</p>	<p>התקופה העות'מאנית: ירושלים העיר הנידחת (עד ראשית המאה הי"ט מ-1517 עד 1799) - מעירו של סולימאן 'המפואר' לעיר מוזנחת ושולית (גישור)</p>
		<p>א. תהליכים גיאופוליטיים במאה ה-19 והשפעתם על ארץ ישראל - הנושא בשלמותו ב. ירושלים משנה את פניה - הנושא בשלמותו ג. יהודים בירושלים - הנושא בשלמותו ד. "הרחיבי מקום אוהלך" - הנושא בשלמותו ה. תהליכים ביישוב היהודי - הנושא בשלמותו</p>	<p>המאה ה-19 – עידן המפנה (מ-1799 עד 1917)</p>
<p>א. ירושלים בראי הציונות - הנושא בשלמותו ב. שינויים ותמורות בירושלים המנדטורית - הנושא בשלמותו ג. המאבק בבריטים בשלהי תקופת המנדט - הנושא בשלמותו</p>	<p>תקופת המנדט – שלטון הבריטים בארץ (מ-1917 עד 1948)</p>		

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

ב. הצעות לפתרונות שונים לשאלת ירושלים - הנושא בשלמותו	מלחמת העצמאות – עיר במצור (מ-1947 עד 1949)	א. ירושלים – עיר במלחמה ובמצור - הנושא בשלמותו	מלחמת העצמאות – עיר במצור (מ-1947 עד 1949)
ב. תמורות בעיר ובסביבתה - המאבק המדיני על מעמדה של העיר המערבית – מפינאום ועד בירה	עיר חצויה – "הגבול הוא קרוב ואסור לנו שם" (יהודה עמיחי) (מ-1948 עד 1967)		
ב. התמורות בתחומי העיר ובמעמדה - צעדים תחיקתיים באיחוד העיר: ההכרזה על הרחבת תחומי עיריית ירושלים, חוק המקומות הקדושים, חוק יסוד: ירושלים, שלבי המאבק המדיני להכרה בין-לאומית במעמדה של העיר המאוחדת.	ירושלים כעיר שחוברה לה יחדיו (מ-1967 ואילך)	א. מלחמת ששת הימים - הנושא בשלמותו	ירושלים כעיר שחוברה לה יחדיו (מ-1967 ואילך)

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

ירושלים מראשיתה ועד התקופה הצלבנית (בהערכה חלופית)

לא נמצא במיקוד		נמצא במיקוד	
הסוגיות להוראה	נושא ההוראה	הסוגיות להוראה	נושא ההוראה
ה. חורבן בית ראשון – הנושא בשלמותו	מיבוס ועד חורבן בית ראשון (2,000 לפנה"ס לערך עד 586 לפנה"ס) - וילכוד דוד את מצודת ציון היא עיר דוד (שמואל ב' ה)	א. מיקומה ואיתורה של ירושלים בעת העתיקה - הנושא בשלמותו ב. ארץ ישראל וירושלים בתקופת הברונזה - הנושא בשלמותו ג. ארץ ישראל וירושלים בתקופת הברזל – ימי בית ראשון: הממלכה המאוחדת - הנושא בשלמותו ד. בירת ממלכת יהודה – ימי בית ראשון: הממלכה המפולגת - הנושא בשלמותו	מיבוס ועד חורבן בית ראשון (2,000 לפנה"ס לערך עד 586 לפנה"ס) - וילכוד דוד את מצודת ציון היא עיר דוד (שמואל ב' ה)
הנושא בשלמותו	תקופת שיבת ציון (מ-586 לפנה"ס עד 332 לפנה"ס)		
הנושא בשלמותו	התקופה ההלניסטית והמרד החשמונאי (מ-332 לפנה"ס עד 141 לפנה"ס)		
הנושא בשלמותו	התקופה החשמונאית בירושלים (מ-141 לפנה"ס עד 63 לפנה"ס)		
ד. הנקרופוליס עיר המתים – הנושא בשלמותו	ירושלים בתפארתה (מ-63 לפנה"ס עד 70 לספירה) - מי שלא ראה בניין הורדוס – לא ראה בניין נאה מימיו (בבא בתרא)	א. ירושלים - תהליכי שינוי והתפתחות - הנושא בשלמותו ב. הר הבית, המקדש, קדושת העיר וחיי היום-יום - הנושא בשלמותו ג. מערכת אספקת המים - הנושא בשלמותו	ירושלים בתפארתה (מ-63 לפנה"ס עד 70 לספירה) - מי שלא ראה בניין הורדוס – לא ראה בניין נאה מימיו (בבא בתרא)

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

		ה. המרד הגדול וחורבן הבית - הנושא בשלמותו	
הנושא בשלמותו	התקופה הרומית- ביזאנטית – מאלילות לנצרות (מ-70 עד 632)		
הנושא בשלמותו	התקופה המוסלמית הקדומה (התקופה הערבית) – עיר הקודש בין אומאים, עבאסים ופאטמים (מ-632 עד 1,099)		

יחידות אזוריות

מיקוד החומר ומיקוד אתרי השטח בהיקף של 70% יעשה על ידי המורים תוך התייעצות עם הפיקוח. יש להציג את התכנית הנלמדת בשנת הלימודים תשפ"א בראשית השנה לתלמידים.

חלופות:

- בתי הספר המגישים ליחידות האזוריות יכולים לעשות זאת באמצעות **חיבור שאלונים בית ספריים**. הבחירה מה ללמד ומה לא היא לבחירת בתי הספר ובמידת הצורך תהיה גמישות לגבי מבנה המבחן. הנחיות לגבי כתיבת שאלונים בית ספריים ולוח הזמנים לשליחתם לאישור – מפורסמים בקישורים להלן: [הנחיות ולוח זמנים](#).
- הבחירה מה ללמד ומה לא היא לבחירת בתי הספר ובמידת הצורך תהיה גמישות לגבי מבנה המבחן. כדאי לשקול להודיע לתלמידים מראש אילו נושאים לא נכללים בבחינה ובמידת הצורך אפשר למקד את התלמידים גם בתוך הנושאים שנכללים בבחינה.
- שימו לב! לנוכח ההתמודדות עם מגפת הקורונה בשנה"ל תשפ"א בוטלה החובה לכלול בשאלון שאלת שטח, כל שכן לחייב תלמידים להשיב על שאלת שטח.
- בנוסף, **במידה ובחרתם לכלול שאלות שטח במבחן** (בפרקים בהם נכללות שאלות שטח) ניתן להעלות את הבחירה לשיעור של 2 שאלות מתוך 5.
- לגבי מבחני שטח- ראה להלן (סעיף למידת שטח).
- כדאי לשקול לחבר שאלות שיתאימו גם למצב בו הבחינה נעשית בבית עם חומר פתוח. שימוש בשאלות ברמת חשיבה גבוהה כמו הסבר, השוואה וכיוצ"ב במינון גבוה מהרגיל עשוי לסייע בהתאמה זו.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

- עבודת חקר. העבודה תכלול- התייחסות לשישה אתרי שטח:
 - חמישה אתרים היסטוריים. כל אתר מייצג תקופה אחרת.
 - אתר נוסף המייצג תופעת טבע.
- התבחינים לעבודות אלו זהים לתבחיני האיטו"פ. יש לשים לב שהיקף העבודות קטן יותר (עד 10 עמודים לאתר). בהתאם למצב- אנו ממליצים לאפשר לתלמידים בתקופות בהן ניתן לצאת לשטח בכפוף להנחיות משרד הבריאות, חדר מצב ומשרד החינוך.
- במידה ולא ניתן יהיה לצאת לשטח- העבודה תתבסס על חומרים מקוונים

מבחנים לבתי ספר שאינם זכאים להגיש הערכה חלופית ולנבחנים אקסטרניים

בתי ספר שאינם זכאים להגיש הערכה חלופית –תלמידיהם יבחנו בבחינת בגרות חיצונית של מכון סאלד גם בשאלון 12281, וגם בשאלון 12382 בחינה זו תכלול את הנושאים הבאים: **ירושלים מראשיתה ועד התקופה הצלבנית; צפון הארץ; מישור החוף; ההר המרכזי והבקעה. מחובתם של בתי ספר אלו ליצור קשר עם הפיקוח במהלך חודש ספטמבר 2020.**

שאלון 12382

ירושלים מראשיתה ועד התקופה הצלבנית- לפי ההנחיות המופיעות לעיל.
שימו לב!! המיקוד להלן לא מתייחס לבתי ספר שכותבים שאלונים בית ספריים

היחידה/ אזור	נושאים במיקוד לבגרות	נושאים שירדו במיקוד לבגרות
צפון הארץ	א. המסד הפיזי – גיוון וייחוד	ב. מגוון הצומח והחי
	ג. משק המים והשפעת האדם על הסביבה	
	ד. תולדות התיישבות האדם בצפון עד לתקופת המנדט 3. תקופת הברונזה 4. התקופה הישראלית 5. בית שני 6. התקופה הרומית ביזנטית 9. התקופה המוסלמית המאוחרת 10. המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20	1. תקופת האבן 2. התקופה הכלקוליתית 7. התקופה המוסלמית הקדומה 8. התקופה הצלבנית
	ה. ההתיישבות בצפון בדורות האחרונים 1. ההתיישבות לאחר הקמת המדינה	3. תקופת המנדט

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

	2. מלחמות וביטחון	
	ו. הפסיפס האתני בצפון	

נושאים שירדו במיקוד לבגרות	נושאים במיקוד לבגרות	היחידה/ אזור
2. אקלים	א. המסד הפיזי 1. מאפייני המבנה של מישור החוף	מישור החוף:
	ב. מקורות המים 1. מקורות המים במישור החוף	
1. הצומח 2. החי	ג. מגוון הצומח והחי 3. תמורות, סכנות ושימור	
	ד. הדרכים במישור החוף 1. דרכים ומסחר במהלך הדורות	
1. התקופות הפרהיסטוריות 6. התקופה המוסלמית הקדומה (התקופה הערבית) 8. התקופה המוסלמית המאוחרת	ה. תולדות התיישבות האדם במישור החוף עד המאה ה-19 2. תקופות הברונזה 3. תקופת הברזל – גוויי היים 4. התקופה ההלניסטית 5. התקופה הרומית-ביזנטית 7. התקופה הצלבנית	
2. תקופת המנדט	ו. התיישבות האדם במישור החוף מהמאה ה-19 ועד לאחר הקמת המדינה 1. המאה ה-19 – נקודת מפנה 3. מלחמת העצמאות 4. ההתיישבות לאחר הקמת והמדינה	

נושאים שירדו במיקוד לבגרות	נושאים במיקוד לבגרות	היחידה/ אזור
	א. אזורי משנה	ההר המרכזי והבקעה

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

2. מבנה ומסלע 3. נופים קרסטיים וקרקות 4. הצומח הטבעי	ב. מאפייני טבע ונוף 1. אקלים 5. החי בהר ובבקעה 6. מקורות המים ומפעלי מים בעבר ובהווה 7. חקלאות בעבר ובהווה 8. הסביבה והפיתוח בהר 9. ים המלח	
2. תקופת הברונזה 4. שיבת ציון 9. התקופה הצלבנית 10. התקופות המוסלמיות 11. המאה ה-19 16. ההתיישבות בהר אחרי מלחמת ששת הימים	ג. תולדות התיישבות האדם בבקעה ובהר 1. התקופות הפרהיסטוריה והכלקוליתית 3. תקופת הברזל 5. התקופות ההלניסטית והחשמונאית 6. שלהי ימי הבית השני 7. התקופה הרומית המאוחרת 8. התקופה הביזנטית בהר 12. תקופת המנדט 13. מלחמת העצמאות 14. השנים הראשונות לאחר הקמת מדינת ישראל 15. מלחמת ששת הימים ומלחמת ההתשה	
	ד. השומרונים	

ב. אתרי השטח

כחלק מהלמידה החוץ כיתתית, התלמידים מתבקשים לבקר באתרים הקשורים לחומר הלימוד. היציאה לשטח כפופה להנחיות משרד הבריאות, משרד החינוך וחדר מצב. במידה ולא ניתן יהיה לצאת לשטח - יש להנגיש את האתרים לתלמידים באמצעות חומרים מקוונים: סרטונים ומצגות עד כמה שניתן (וראה למידת שטח).

התלמיד צריך להכיר את כל הקשור לאתר - גם אם אין לכך התייחסות בספר הלימוד. לרשימת האתרים מצורפת רשימת מקורות מחייבת למורה. שאלות השטח בנושאים השונים בבחינה החיצונית והפנימית על ירושלים, מסתמכות גם על הכתוב במקורות אלו. פרט לאתרים אלה התלמידים צריכים להכיר את מפת ירושלים בכל תקופה ואת הממצאים המאפיינים כל תקופה. בתקופות שנלמדות כגישור - אין חובה לצאת לשטח. לגבי שאר האתרים -

ירושלים מהתקופה הצלבנית ועד ימינו (שאלון 12281)

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

אתרי השטח <u>שירדו</u> במיקוד	אתרי שטח שבמיקוד לבגרות תשפ"א	תקופה
<ul style="list-style-type: none"> • מגרש הרוסים : הכנסייה, בית סרגיי. (תצפית מבחוץ) • דורמיציון (תצפית מבחוץ) • ימין משה. • בית הספר כי"ח (אליאנס) 	<ul style="list-style-type: none"> • נוטרדאם. (תצפית מבחוץ) • הרובע היהודי : בית כנסת החורבה. • משכנות שאננים. 	המאה ה-19 (ליבה)
<ul style="list-style-type: none"> • מלון המלך דוד. • ימק"א. • בניין הדואר • בית בנק אפ"ק 		תקופת (בהלימה) המנדט:
	<ul style="list-style-type: none"> • מנזר סן סימון. • הקסטל 	מלחמת העצמאות: (ליבה)
	<ul style="list-style-type: none"> • גבעת התחמושת. 	מלחמת ששת הימים: (ליבה)

ירושלים מראשיתה ועד התקופה הצלבנית

אתרי השטח <u>שירדו</u> במיקוד	אתרי שטח שבמיקוד לבגרות תשפ"א	תקופה
<ul style="list-style-type: none"> • תעלת השילוח (התעלה הכנענית, תעלה II) • בריכת השילוח 	<ul style="list-style-type: none"> • שטח G. • מערכת פיר וורן. • החומה הרחבה. • המגדל הישראלי • כתף הינום 	ימי בית ראשון: (ליבה)
<ul style="list-style-type: none"> • בית קתרוס ("הבית השרוף") • בריכת השילוח 	<ul style="list-style-type: none"> • הרובע ההרודיאני ובית המידות. • חפירות הכותל המערבי והדרומי. • בריכת השילוח 	ימי בית שני: (ליבה)
<ul style="list-style-type: none"> • כיפת הסלע. (תצפית מבחוץ) 		התקופה המוסלמית: (בהלימה)

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

<ul style="list-style-type: none"> • מסגד אל-אקצה (תצפית מבחוץ) ארמונות בית אומייה 		
---	--	--

רשימת האתרים ביחידות האזוריות תקבע על ידי המורים בהתייעצות עם הפיקוח.

3. חומרי הוראה

הלמידה במקצוע לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה נעשית בכיתה ובשטח. לפניכם טבלה של כלל נושאי הלימוד וחומרי הוראה מקוונים להוראתם. אם יעמוד לרשותכם זמן או ככל שתהיה לכם האפשרות, אתם מוזמנים להרחיב את ההוראה גם מעבר לנושאים שבמיקוד למבחן בהתאם לשיקול דעתכם בשל חשיבות הנושאים.

ההוראה יכולה להעשות בכיתה (שיעור פרונטלי) או בלמידה מרחוק לפי הוראת השעה

הטבלאות להלן מתייחסות למיקוד הלימוד בכיתה. ולהרחבת הנושאים להלימה בכללותה לבתי הספר שמעוניינים ללמוד גם תקופות אלו.

ירושלים מאז התקופה הצלבנית ועד ימינו (שאלון 12281)

חומרים להוראה	הסוגיות להוראה	נושא ההוראה
"והארץ היתה תהו ובוהו" , פרק 12 .	א. הכיבוש הצלבני את ארץ ישראל וירושלים: - מהלך כיבוש ירושלים הגורמים שהשפיעו עליו ב. אופי ירושלים הצלבנית: מעמד העיר, השלטון, האוכלוסייה ג. צביונה של ירושלים הצלבנית: תחומי העיר, רבעי העיר, מבנים בולטים	התקופה הצלבנית (מ-1099 עד 1187) והתקופה האיובית (1187-1250)
"והארץ היתה תהו ובוהו" פרק 14	א. ארץ ישראל בתקופה הממלוכית: מקורם של הממלוכים והרקע לעליית כוחם במצרים, מקורות ההשפעה על מאפייני השלטון הממלוכי: האסלאם, המסגרת	התקופה הממלוכית – עיר גזירה ובנייה מפוארת (מ-1260 עד 1517)

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

	<p>הצבאית ודרכי הורשת השלטון ב. ירושלים הממלוכית – מראה עיר ומעמדה: הגורמים לבנייה הממלוכית הרבה בירושלים, מאפייני האדריכלות הממלוכית ג. האוכלוסייה: חידוש הקהילה היהודית בזמנו של הרמב"ן 1267, פנים לכאן ולכאן – סוגיה לדין לשאלת זיהוי בית כנסת הרמב"ן</p>	
<p>"והארץ היתה תהו ובוהו" פרק 15</p>	<p>א. ארץ ישראל בתקופה העות'מאנית: הגורמים לעלייתה ולנפילתה של האימפריה העות'מאנית והשפעתם על ארץ ישראל ב. ירושלים העות'מאנית: פועלו של סולימן "המפואר" בירושלים: שיקום ושיפוץ חומות העיר ג. האוכלוסייה בעיר: התהליכים שהביאו לתמורות באוכלוסייה היהודית בירושלים: הניסיון לחידושה של הקהילה האשכנזית בירושלים על ידי רבי יהודה החסיד וחסידיו</p>	<p>התקופה העות'מאנית: ירושלים העיר הנידחת (עד ראשית המאה הי"ט מ-1517 עד 1799) - מעירו של סולימאן 'המפואר' לעיר מוזנחת ושולית</p>
<p>"והארץ היתה תהו ובוהו" פרק 15 שיעור מוקלט: גדול באוכלוסייה היהודית - גורמים והשפעות - אילן עמר שיעור מוקלט: חדשות מן העבר: מונטיפיורי, הישוב הישן והיציאה מהחומות שיעור מקוון: היציאת המעצמות מן החומות - סרטון שלומית ברוכי</p>	<p>א. תהליכים גיאופוליטיים במאה ה-19 והשפעתם על ארץ ישראל - הנושא בשלמותו ב. ירושלים משנה את פניה - הנושא בשלמותו ג. יהודים בירושלים - הנושא בשלמותו ד. "הרחיבי מקום אוהלך" - הנושא בשלמותו ה. תהליכים ביישוב היהודי - הנושא בשלמותו</p>	<p>המאה ה-19 – עידן המפנה (מ-1799 עד 1917)</p>
<p>שיעורים מוקלטים : מעבר ירושלים לידי הבריטים ופיתוח העיר חלק א', שלומית ברוכי מעבר ירושלים לידי הבריטים ופיתוח העיר חלק ב', שלומית ברוכי</p>	<p>(לא במיקוד)</p>	<p>תקופת המנדט</p>

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

<p>התנועה הציונית והמאבק המדיני על ירושלים, שלומית ברוכי</p> <p>אתרי שטח : מלון המלך דוד וימק"א - ד"ר יורם אלמכאיס</p> <p>האוניברסיטה העברית ובניין המוסדות הלאומיים - ד"ר יורם אלמכאיס</p> <p>בניין העיריה ומלון פאלס - ד"ר יורם אלמכאיס</p>		
<p>מלחמת העצמאות: האירועים העיקריים בקרב על ירושלים - אחיקם ויסנשטרן:</p> <p>מלחמת העצמאות: הקרב על הקסטל, קרב סן סימון - אחיקם ויסנשטרן</p>	<p>א. ירושלים – עיר במלחמה ובמצור - הנושא בשלמותו</p>	<p>מלחמת העצמאות – עיר במצור (מ-1947 עד 1949)</p>
<p>העיר התצויה העיר מאוחדת - המאבק המדיני על ירושלים - ד"ר יורם אלמכאיס</p>		<p>עיר חצויה</p>
<p>הקרב על גבעת התחמושת, ד"ר יורם אלמכאיס</p>	<p>א. מלחמת ששת הימים - הנושא בשלמותו</p>	<p>ירושלים כעיר שחברה לה יחדיו (מ-1967 ואילך)</p>

ירושלים מראשיתה ועד התקופה הצלבנית

חומרים להוראה	הסוגיות להוראה	נושא ההוראה
<p>מערכת פיר וורן - תעלומה קדומה מתחת לאדמה</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=EPFCQYSD0mo&t=33s</p>	<p>א. מיקומה ואיתורה של ירושלים בעת העתיקה - הנושא בשלמותו</p> <p>ב. ארץ ישראל וירושלים בתקופת הברונזה - הנושא בשלמותו</p> <p>ג. ארץ ישראל וירושלים בתקופת הברזל – ימי בית ראשון: הממלכה המאוחדת - הנושא בשלמותו</p>	<p>מיבוס ועד חורבן בית ראשון (2,000 לפנה"ס לערך עד 586 לפנה"ס) - וילכוד דוד את מצודת ציון היא עיר דוד (שמאל ב' ה)</p>

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

<p>החומה הרחבה: סרטון של מגלי"ם https://www.youtube.com/watch?v=7csJFaOvjUQ</p>	<p>ד. בירת ממלכת יהודה – ימי בית ראשון: הממלכה המפולגת - הנושא בשלמותו</p>	
<p>מבני ציבור שבנה הורדוס בירושלים https://www.youtube.com/watch?v=gSUwJ-N0Soo&list=PLu0IINrpfirkaC7VdauSBfe1onFqdCC&index=8 בית המקדש- פאר היצירה בימי הורדוס https://youtu.be/Nz_9k0UulEY</p>	<p>א. ירושלים - תהליכי שינוי והתפתחות - הנושא בשלמותו ב. הר הבית, המקדש, קדושת העיר וחיי היום-יום - הנושא בשלמותו ג. מערכת אספקת המים - הנושא בשלמותו ה. המרד הגדול וחורבן הבית - הנושא בשלמותו</p>	<p>ירושלים בתפארתה (מ-63 לפנה"ס עד 70 לספירה) - מי שלא ראה בניין הורדוס – לא ראה בניין נאה מימיו (בבא בתרא)</p>

4. למידת שטח

א. לימוד שטח וסיורים

אין תחליף לסיורים הלימודיים וכל פתרון אחר הוא זמני וחלקי בלבד. בתקופה זו, היציאה לשטח תהיה במידת האפשר. ההוראות ליציאה לשטח בתקופת הקורונה **כפופה להנחיות משרד הבריאות, משרד החינוך וחדר מצב** וכך גם לגבי החפירות הארכיאולוגיות.

בשל המצב וכחלק מההערכות צמצמנו את מספר אתרי החובה **ביחידות ירושלים** (ראו לעיל). אתרי **היחידות האזוריות** יקבעו על ידי המורים ולבחירתם בהתאם להיקף חומר הלימודים.

אנו ממליצים להנגיש את האתרים באמצעות סרטונים, מצגות, סיורים וירטואליים ולהביא את השטח לכיתה ולבחון עליהם באמצעות הרצאות בזום או בכל אמצעי אלקטרוני אחר.

ב. חפירות ארכיאולוגיות

כיוון שאחד ממוקדי התכנית הוא הארכאולוגיה של ארץ ישראל, מומלץ שהלומדים ישתתפו בחפירות ארכיאולוגיות או בסקר ארכאולוגי או בשיקום עתיקות. בנוסף לחוויה ולהנאה מעצם החפירה והגילוי, התלמידים לומדים להכיר מקרוב את עבודתו המדעית של הארכיאולוג, מהי חפירה, כיצד היא מתנהלת, כיצד מטפלים בממצאים וכיצד קובעים את גילם, כיצד משחזרים וכיצד משמרים.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

אחד מבין המסלולים המוצעים לכתיבת עבודות חקר הוא חפירות ארכיאולוגיות. מהשתתפות בחפירות ניתן לגזור נושאים לעבודות החקר; ההשתתפות בחפירה היא החלק של עבודת השטח הנדרשת במסלול: עבודת חקר במסלול מעשי: חפירות ארכיאולוגיות.

במסגרת שיתוף הפעולה עם רשות העתיקות תלמידי המגמה יגיעו לשבוע חפירה (חמישה ימים רציפים) באתרי העתיקות וישתלבו בעבודת השטח. רשות העתיקות תדאג למערך ההסעות, שיעורי ההכנה בכיתה לפני היציאה לשטח; ליווי הקבוצה לפני החפירה, בחפירה ולאחר תום החפירה. את ההשתתפות בחפירות יש לתאם עם [דניאל וינברגר](#) מנהל מרכז ארכיאולוגי חינוכי, 052-4284367

פרטים נוספים ניתן למצוא בקישור: [כאן](#)

כאמור היציאה בשנה זו כפופה להנחיות משרד הבריאות, משרד החינוך וחדר מצב.

במידה ועבודות החקר נערכות במסלול חפירות ארכיאולוגיות יש לקבוע תאריך יעד (חנוכה- לכיתות י"ב; ט"ו בשבט- לכיתות י"א) שבו אם לא תתאפשר היציאה לשטח יש לשנות את מסלול עבודת החקר.

5. עבודות חקר: א"יטופים

כאמור, היציאה לשטח תהיה בהתאם ובכפוף להנחיות משרד החינוך וחדר מצב. יש לקחת בחשבון כי היציאה לשטח עשויה להיות בעייתית ועל כן אנו מציעים להתמקד במספר מסלולים ולהתאים את האחרים למצב. קיימים מספר מסלולים לעבודות חקר: עבודות חקר מסלול מחקרי אישי; מסלול כיתתי; מסלול מעשי, מסלול הדרכה, מסלול פורטפוליו ומסלול מגש הכסף. בכל אחד מהמסלולים עבודת השטח תופסת חלק מרכזי בכתיבת העבודה. בכל המסלולים יבחנו התלמידים על פה על עבודתם.

יש להיערך למצב שבו תהינה הגבלות באשר ליציאה לשטח ולבחור את מסלולי עבודות החקר בהתאם.

על עבודות החקר והוראת חקר בעת משבר הקורונה אנו נייחד מקום במפגש המורים שנקיים בראשית השנה.

מסלולי עבודות החקר:

- א"יטופ במסלול עבודת חקר פרטנית - נושא לעבודת חקר יכול להיות כל נושא הקשור בארץ- ישראל ובתנאי שניתן לקשר אותו לאתר או אתרים בשטח.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

- **א"יטופ במסלול כיתתי** - אנו מעודדים לימוד של נושא משותף והמאפשר הפריה הדדית של התלמידים העוסקים בנושא אחד הנלמד בכיתה, דנים וחוקרים אותו מזוויות שונות. באופן זה, ניתן לראות את העבודות כחלק מתצרף היוצר תמונה אחת כוללת.
- **עבודת א"יטופ מעשית - שיקום אתר, שימור עתיקות, חפירה ארכיאולוגית.** מסלול זה הוא שילוב של עבודה מעשית ושל עבודה עיונית קצרה הכוללת מושגי יסוד חשובים הקשורים לעבודה המעשית, הסבר על הנושא העיוני או האתר בו עוסקת העבודה, תיאור של הפרויקט המעשי הקבוצתי ותיאור חלקו של כותב העבודה בפרויקט זה. הציון ניתן על שני החלקים יחדיו: על העבודה המעשית: כלומר על ההשתתפות בחפירה הארכיאולוגית, שיקום האתר, שימורו או עבודה יצירתית וכן על העבודה הכתובה (לגבי פירוט יש לראות בחוברת בקישור להלן). אנו ממליצים להיעזר לצורך העבודה המעשית במומחים בתחום או בגופים שעוסקים בו כמו: רשות העתיקות, המועצה לשימור אתרים. העבודה המעשית יכולה להיעשות בקבוצה גדולה (אפילו כיתה שלמה), החלק העיוני יכתב על ידי כל תלמיד בנפרד. חשיבות מסלול זה הוא ראשית, בשיתופם של התלמידים בפרויקט אחד משותף. שנית, ביכולת של היחיד לתרום לתוצר הקבוצתי במיוחד בחפירות הארכיאולוגיות, שיקום אתר או שימור עתיקות. החפירות הארכיאולוגיות כפופות להנחיות משרד החינוך, משרד הבריאות וחדר מצב. לבתי הספר המעוניינים במסלול זה יש לקבוע תאריך יעד (חנוכה- לכיתות י"ב; ט"ו בשבט- לכיתות י"א) שבו אם לא תתאפשר היציאה לשטח יש לשנות את מסלול עבודת החקר.
- **עבודת חקר במסלול הדרכה.** אנו מאמינים כי המפגש הבלתי אמצעי בין התלמיד לבין השטח מאפשר לו לעבד את חומר הלימוד ואת רגשות השייכות והאהבה אל הארץ ולחוות את החקר באופן משמעותי. כחלק מתפישה זו אנו מאפשרים לתלמידים הכותבים עבודת שטח להכין עבודת חקר במסלול הדרכה. עבודה זו כוללת שלושה חלקים: הכנה עיונית של מסלול להדרכה, הכנה דידיקטית של ההדרכה במסלול והדרכה בפועל של קבוצה אמיתית (המגמה, ההורים, תלמידים צעירים יותר או הציבור הכללי) במסלול. העבודה תיכתב במהלך שנה לפחות והיא תלווה בהדרכה על ידי המורה המלמד את הכיתה. המסלול כולל מינימום של חמש תחנות הדרכה והדרכתו תמשך לפחות 45 דקות. ההכנה העיונית של המסלול להדרכה תוגש בפורמט של כתיבה מדעית. במידה ולא ניתן יהיה לצאת לשטח- הבחינה תתקיים בזום או באמצעים וירטואליים אחרים.
- **עבודה יצירתית (בניית מבנה, זגם לצד עבודה כתובה)** - בניית דגמי אתרים, מבנים, ערים וכיו"ב לאחר למידה וכתבת עבודה (קריטריונים מופיעים בחוברת ההנחיות). ניתן לבנות את הדגמים באופן מוחשי או וירטואלי (לדוגמא: באמצעות תוכנת minecraft).
- **מגש הכסף.** תכנית 'מגש הכסף' שמה לה למטרה לתעד את פעילותן של דמויות מתולדות המאבק על הקמת המדינה, קיומה ועיצוב דמותה: מראשי ההתיישבות וכן לוחמים. תיעוד זה ייעשה על ידי התלמידים הבוחרים במסגרת עבודת החקר.
- **פורטפוליו (לקט עבודות).** עבודת האיטו"פ תהיה מורכבת משלוש עבודות משנה – אחת לכל שנת לימודים במגמה או שתיים בכיתה יא ואחת בכיתה יב. עבודות המשנה ייכתבו בהתאם למסלולים הנ"ל ובהקשר לחומר הלימוד באותה שנה. בסיום הלימוד במגמה התלמיד יכתוב

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

מבוא לעבודה כולה ובה הוא יציג את שלוש העבודות ואת הקשר ביניהן. כל אחת מהעבודות תהווה פרק באיטו"פ. הערכת העבודה הסופית תתבסס ברובה על הערכת כל פרק בנפרד ובחלקה על הערכת הקישור בין הפרקים.

- על מסלול עבודות החקר ועל המחווניים השונים בכל אחד מבין המסלולים ניתן למצוא בקישור: [הנחיות לכתובת עבודת חקר](#)

האישורים הניתנים על ידי הפיקוח הם אישורים פדגוגיים על נושא עבודת המחקר. ההוראות הביטחוניות על יציאה לשטח חלות כמקובל והן באחריות בית הספר.

6. קורס אקדמי לתלמידים מצטיינים

בשנה"ל תשפ"א נקיים קורסים אקדמיים עבור תלמידים מצטיינים בלימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה במחלקה ללימודי ארץ ישראל באוניברסיטת בר אילן. הקורס יתקיים בסמסטר ב' בימי א' בין השעות 19:30-18:00 באופן מקוון (סנכרוני) והוא יועבר על ידי ד"ר נעמה א. ארום מהמחלקה ללימודי ארץ ישראל. השתתפות בקורס ועמידה בדרישותיו מקנות ניקוד אקדמי. הקורס מסובסד על ידי קרן ילדינו. הקורס יעמוד לרשות המורים באופן א-סנכרוני כחלק מלימודי העשרה בכיתה ללא תשלום. המלצה על תלמידים תעשה על ידי מורה המגמה בקישור להלן: [המלצה על תלמידים](#).

7. ספר לימוד

ספר הלימוד העוסק בתקופותיה הקדומות של ירושלים מתעתד לצאת בתקופה הקרובה. הספר עוסק בתקופותיה של ירושלים מאז ראשית ועד התקופה הצלבנית.

8. השתלמויות וימי עיון תשפ"א

לרשות המורים מערך מגוון של השתלמויות: **סיורים וימי עיון** העוסקים **בחיזושים** במקצוע-בהוראה חוץ כיתתית, ובגילויים החדשים שהתגלו בשטח. השנה נשים דגש גם על פדגוגיה והוראה מקוונת המותאמת לתחום הלימוד. אנו נמשיך בהכשרתם של המורים המקצועיים להתמצא במערכות הדיגיטליות השונות אשר יאפשרו להם לקיים שיעורים מקוונים. שיעורים המבוססים על התפישה כי המורה הוא המתווך בכיתה ועל כן קיימת חשיבות רבה להעברת השידור המקוון המעובד באמצעותו של המורה אל התלמידים: בשיעור סנכרוני - בו המורה עצמו מכין את השיעור או בשיעור א-סנכרוני - שבו המורה מקבל שיעור מקוון ועליו לעבד את השיעור / המצגת

משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

ולתאימם לצרכי התלמידים שבכיתתו. באופן כזה - המורה הוא שיחליט אלו חלקים מתוך השיעור המקוון הוא יראה לתלמידיו ואילו מטלות מתאימות לכתתו. נושאי ההשתלמויות וימי העיון ופרטים נוספים יפורסמו בקרוב. כל מורה חייב להשתתף **בחמישה** ימי סיור או מפגשים לאורך השנה. ההשתתפות במפגשים הינה **תנאי לקבלת אישור לבחינת בגרות בית ספרית** וכתנאי לשמש כמעריכי בחינות בגרות. לימים אילו אין קשר לגמול ההשתלמות.

התכנית המוצגת להלן עדיין לא קבלה אישור תקציבי ולכן הודעה מפורטת תצא בהמשך. כל ההשתלמויות שתפתחנה תהינה כפופות לאישור התקציבי ולפיכך תכנית מפורטת תפורסם בקישור: [השתלמויות](#)

שם המנחה	קהל יעד	שם ההשתלמות/ יום עיון
מדריך ארצי	מורים ללימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה בחטיבה העליונה. ההשתלמות תלווה בסיורים בשטח במידת האפשר.	חידושים בהוראת המקצוע, פדגוגיה חדשנית שלב א'
מדריך ארצי	מורים ללימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה בחטיבה העליונה. ההשתלמות תלווה בסיורים בשטח במידת האפשר.	חידושים בהוראת המקצוע, פדגוגיה חדשנית שלב ב'
	מורים ללימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה המעוניינים ללמוד כלים ומתודות להוראה מרחוק, חטיבה עליונה	למידה מיטבית מרחוק- פדגוגיה
מדריך ארצי	מורים ללימודי ארץ ישראל	התאמת למידת שטח באמצעים מקוונים
מדריך ארצי	מורים מורים ללימודי ארץ ישראל- המעוניינים	עבודות חקר מיטביות ושילוב חקר שטח

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

	להתמקצע בהוראת עבודות החקר	
מדריך ארצי	התמקצעות מורים בחטיבה העליונה ההשתלמות תלווה בסיורים במידת האפשר.	כשארכיאלוגיה פוגשת במאה ה- 21 -

9. אתר המפמ"ר

אתר המפמ"ר ללימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה מתעדכן תדיר ומהווה כלי עבודה עבור המורים. אנא הקפידו להיכנס לאתר לפחות אחת לשבוע. באתר – מוקדי הלמידה המחייבים; חומרי העשרה; ביבליוגרפיה; בחינות בגרות קודמות ולקחים מבידיקתן. כתובתנו: [אתר המפמ"ר](#)

10. מערך הדרכה

לרשותכם מערך הדרכה – מדריכים המתמחים בנושאים שונים בתכנית הלימודים, בעבודות החקר ובתקשוב. אנא הקפידו להיות בקשר רציף עם המדריכים, רשימת המדריכים תפורסם [כאן](#) בקרוב.

בברכת בריאות טובה,

שנת לימודים פוריה ומוצלחת

ד"ר אפרת זילבר

מפמ"ר לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה